

4 הערות בשולי פרשת "בשלח"

"וַיְהִי בַשְּׁלַח פְּרַעֲהַ אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֲרָץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בְּרֹאֲתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיִם" (שמות יג, 17).

להיות לבד א'

מי יגיד לנו איפה לישון מחר? מי יגיד לנו מה לעשות, לאן ללכת, איזה פרמידה לבנות, מי ידאג לנו לאוכל?
היציאה לחרות היא מופלאה, אך מעוררת ודאי חרדות לא מעטות. עוד נשמע בהמשך כמה בעצם היה טוב במצרים, איזה דגה נתנו שם לאכול, היו מים תמיד. יש איזה בטחון לעבדים הללו בלהיות עבדים ("וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמְּבַלֵּי אֵין קָבְרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר ... תִּדְלַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עֲבֹד אֶת מִצְרַיִם מִמָּתְנוּ בְּמִדְבָּר" שם יד, 11-12). וכאן הם יוצאים למרחב של האי-ודאות, של האי-ידיעה, לאיזו הרפתקאה שלא בטוח בכלל שהתכוונו אליה, לאיזה מסע בעקבות סיפורי אבות ישנים, הבטחות של מנהיג עילג ועמודים של אש וענן.
את הקושי הזה מבין גם הקב"ה, כאשר כבר בפסוק הראשון של פרשתנו הוא דואג להרחיקם ממצרים כדי שלא יתפתו לחזור על כל קושי בו יתקלו בדרך.

להיות לבד ב'

פרעה לא מוותר על עבדיו, הוא מתאושש מכל מכות מצרים שנחתו עליו ורודף אחרי הבורחים למדבר. הוא לוקח אתו שש מאות רכב וכל רכב מצרים ומשיג את ישראל החונים על הים. כל מיני יודעי חשבון למיניהם מכפילים שש מאות רכב בשלשה אנשים לכל רכב כזה ומגיעים ל-1800 חיילים. זה מספר קטן יחסית למחנה העצום של בני ישראל שיצאו ממצרים, אך הפחד של בני העבדים מכל סמל של כח הוא כה גדול, שמספיק מספר כזה לגרום אצלם לבהלה גדולה.
יורד הלילה, המצרים מאחוריהם, הים מלפניהם ורוח קדים מכה על המים והקולות של הרוח עוד מוסיפים על החרדה. ואז קורה הגרוע מכל: "וַיִּסַּע מִלֶּאךָן הָאֱלֹהִים הַהַלֵּךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיִּלְךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עִמּוֹד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֵד מֵאַחֲרֵיהֶם" (יד, 19). עמוד הענן שתמיד מראה את הדרך נסוג לאחור, מלאך האלוהים ההולך תמיד לפני המחנה מתיצב מאחור. ייתכן שזהו אמצעי של מיסוך בין מצרים לישראל, אמצעי הבא להגן על הנוודים עד שייבקע הים; אך הסיטואציה היא של עדר המאבד את הרועה שלו, או של גדוד צבא שהמפקד שלו נעלם לפתע מאחור. עכשיו קבלת

ההחלטות הרבה יותר קשה, צריך כבר להחליט לבד אם להיכנס לים הזה, האם לסמוך על כל מיני מלאכי אלוהים שעוזבים אותנו לבד דווקא כשאנחנו כל כך צריכים אותם.

הסיפור המקראי עושה הכל כדי שלא תהיה כל דרך אחרת, הוא סוגר מאחור עם המצרים, מימין חומת מים, משמאל חומת מים ולכאורה אין להם כל דרך אחרת. אני דווקא אוהב את ההתמודדות הראשונה הזו של בני העבדים, את הצורך שלהם לקבל החלטות (מתי עבד מקבל החלטות בכלל) בתנאים קשים של אי בהירות וחרדה גדולה (נדמה לי שמי שיהלל לימים את נחשון בן עמינדב, שהיה ראשון שירד אל הלא מים ההם - הרגיש כמוני).

להיות לבד ג'

”וַיָּבֹא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרַפְיִדִם” (יז, 8).

בין כל ההתמודדויות החדשות של עם ישראל הקשה מכולן היא המלחמה. את הים חצינו - ואלוהים הטביע את המצרים; אנחנו רעבים - מסדרים לנו מן, אנחנו צמאים - משה מכה בצור ויש מים. אך מלחמה ראשונה היא הקשה מכולן.

”בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הַלָּחֶם בְּעֲמֶלֶק” אומר משה ליהושע (יז, 9). זהו, אין יותר מלחמות דה-לוקס שמישהו נלחם עבורנו מן השמים. אנשים שלנו צריכים לצאת להלחם, אולי להרג, אולי להפצע, אולי לאבד חברים. על מה נלחמים? על המשפחה, על העם, על האמונה, על הדרך? אלו שילכו מחר להלחם בעמלק לא יוכלו לשוב ולבכות 'למה הוציאתנו ממצרים' ולהתגעגע לעבדות הישנה – הם יצטרכו להלחם, יצטרכו לדעת על מה הם נלחמים ויצטרכו לגלות שכשאלוהים לא נלחם בשבילנו, אנחנו יכולים להיות נורא לבד, או לגלות בנו את הכוחות שעד עכשיו לא נזקקנו להם ולהיות ביחד.

הם נלחמו יום אחד בקושי ויהושע "החליש" את עמלק ואת עמו לפי חרב – ובכל זאת היחס לעמלק הוא חמור ביותר: ”וַיֵּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנִי הַיּוֹשֵׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זִכְרֵ עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם” (יז, 14). כבר היו ויהיו מלחמות קשות הרבה יותר, ארוכות הרבה יותר, מתישות הרבה יותר, מכאיבות הרבה יותר – למה דווקא זאת מרעישה כל כך את ידידנו שבשמים?

יש לכך הסברים שונים. יש אומרים שבגלל שעמלק התנפלו כשהעם היה צמא וחלש, יש אומרים שעמלק פגע בחלשים ובנכשלים שנשארו מאחור. לדעתי השנאה לעמלק היא השנאה למלחמה בכלל. עמלק היא מלחמתו הראשונה של העם החדש והיא מסמלת את כל אותן המלחמות שעוד צפויות לו לאורך ההיסטוריה שלו. השנאה

לעמלק היא השנאה למלחמות בכלל, וההבטחה למחות את זכר עמלק ואת זכרון של המלחמות בכלל – עוד ממתנה למימוש.

להיות ביחד

”אז ישיר משה ובני ישראל את השיכה הזאת ליהונה... ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתפים ובמחלות” (טו, 1-20).